

Економіка і управління підприємствами

УДК 657.411.3.

Михайленко Ольга Валеріївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і аудиту

Національний університет харчових технологій

Михайленко Ольга Валерьевна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры учета и аудита

Национальный университет пищевых технологий

Mykhailenko Olga

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing

National University of Food Technology

Шевченко Олександра Миколаївна

асистент кафедри економіки і право

Національний університет харчових технологій

Шевченко Александра Николаевна

ассистент кафедры экономики и права

Национальный университет пищевых технологий

Shevchenko Alexandra

Assistant of the Department of Economics and Law

National University of Food Technology

Шапошник Тетяна Вікторівна

магістрант кафедри обліку і аудиту

Національного університету харчових технологій

Шапошник Татьяна Викторовна

магистрант кафедры учета и аудита

Национального университета пищевых технологий

Shaposhnyk Tetiana

Master of the

Department of Accounting and Audit of the

National University of Food Technology

**УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА
УПРАВЛЕНИЕ АКЦИОНЕРНЫМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ
MANAGEMENT OF THE SHARE CAPITAL OF THE ENTERPRISE**

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню питань щодо функціонального управління акціонерним капіталом підприємства. Проаналізовано підходи науковців, які займалися вивчення даного питання. Проведено аналіз структури та динаміки власного капіталу підприємства. Досліджено довгострокові та поточні зобов'язання підприємства та основні фактори, які мають значний вплив на кінцеві результати. Здійснено прогнозування рівня рентабельності власного капіталу на основі методу оптимізації структури капіталу. Підсумовано на які критерії доцільно звертати увагу при управлінні капіталом.*

***Ключові слова:** аналіз, структура, акціонерний капітал, динаміка, управління, власний капітал, поточні зобов'язання, позичений капітал.*

***Аннотация.** Статья посвящена освещению вопросов функционального управления акционерным капиталом предприятия. Проанализированы различные подходы ученых, занимавшихся изучением данного вопроса. Проведен анализ структуры и динамики собственного капитала предприятия. Исследовано долгосрочные и текущие обязательства предприятия и основные факторы, которые оказывают значительное влияние на конечные результаты. Осуществлено прогнозирование уровня рентабельности собственного капитала на основе метода оптимизации структуры капитала. Подведены на какие критерии целесообразно обращать внимание при управлении капиталом.*

Ключевые слова: анализ, структура, акционерный капитал, динамика, управление, собственный капитал, текущие обязательства, одолженный капитал.

Summary. *The article is devoted to the issues of functional management of the share capital of the enterprise. Different approaches of scientists involved in the study of this issue were analyzed. The analysis of structure and dynamics of the enterprise's own capital is carried out. The long-term and current obligations of the enterprise and the main factors that have a significant impact on the final results are investigated. The Forecast of the level of return on equity based on the method of optimization of the structure of capital is forecast. Summarized on what criteria it is advisable to pay attention to the management of capital.*

Key words: *analysis, structure, share capital, dynamics, management, equity, current liabilities, borrowed capital.*

Постановка проблеми. Актуальність тематики дослідження зумовлена тим, що в сучасних умовах досить динамічними є фактори господарської діяльності, тому актуалізуються напрямки формування оптимального капіталу підприємства для забезпечення сталого розвитку суб'єкту господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню підходів до організації управління капіталом підприємства присвячено роботи значної кількості науковців, зокрема, їх вивчали: Савицька Г. В., Савчук В.П., Скриньковський Р. М., Стегней М. І. та інші [1-5].

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення підходів до управління акціонерним капіталом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В ринкових умовах важливою проблемою для підприємства є проблема капіталотворення, бо від успішного її вирішення залежить фінансовий стан і життєздатність

підприємства. Джерелами фінансових ресурсів підприємства є власний капітал та позичений капітал.

Розглянемо управління акціонерним капіталом на прикладі НАК «Надра України».

Надаючи загальну оцінку структури та динаміки капіталу НАК «Надра України» було визначено, що головне місце в даній структурі належить позиковому капіталу підприємства, що підкреслює залежність підприємства від кредитів та зобов'язань. Негативним явищем являється те, що підприємство у 2016 році зменшило обсяг власного капіталу на 61,78% порівняно з 2014 роком, при цьому сума довгострокових зобов'язань підприємства зросла аж на 22,16%, а поточних зобов'язань у 2 рази. Аналіз динаміки та структури власного капіталу підприємства НАК «Надра України» наведемо у табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз структури та динаміки власного капіталу НАК «Надра України»

Показники	Абсолютні величини, тис. грн.			Структура, %			Зміни 2016 р. до 2014 року	
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	Абсолютних величин	Відхилення
Зареєстрований капітал	1768	1768	1768	0,80	1,00	2,08	-	-
Капітал у дооцінках	9677	7815	6857	4,36	4,41	8,08	-2820	-29,14
Резервний капітал	754	754	754	0,34	0,43	0,89	-	-
Нерозподілений прибуток	209937	167028	75518	94,51	94,17	88,95	-134419	-64,03
Разом власний капітал	222136	177365	84897	100	100	100	-137239	-61,78

У структурі власного капіталу НАК «Надра України» головне місце належить нерозподіленому прибутку, на нього припадає 88,95% від власного капіталу. Протягом трьох років нерозподілений прибуток має тенденцію до скорочення і у 2016 році порівняно з 2014 роком зменшився на 64,03% (-134 419 тис. грн.). На 5,56% скоротилась його частка в складі

власного капіталу: з 94,51% до 88,95%.

Друге місце за розміром займає капітал у дооцінках, на нього припадає 8,08%, який у 2016 році також скоротився порівняно з 2014 роком на 29,14% (-2 820 тис. грн.), проте в загальній структурі власного капіталу спостерігається його збільшення в два рази (з 4,36% до 8,08%). Відповідно в першу чергу значне скорочення нерозподіленого прибутку та незначне скорочення капіталу у дооцінках сприяло зменшенню загальних обсягів власного капіталу у 2015 році порівняно з 2014 на 20,15% (-44 771 тис.грн.), у 2016 році порівняно з 2015 роком на 52,13% (-92 468 тис.грн.). Разом власний капітал за три роки зменшився на 61,78% (-137 239 тис.грн.).

За даними табл. 2 головне місце у структурі довгострокових зобов'язань НАК «Надра України» займають довгострокові кредити банків, обсяги яких у 2016 році зросли порівняно з 2014 роком на 16 374 тис.грн., або на 27,76%, що являється негативним значенням. В загальній структурі довгострокових зобов'язань довгострокові кредити банків зросли на 4,35% (з 94,84% до 99,19%).

Таблиця 2

Аналіз структури та динаміки довгострокових зобов'язань НАК «Надра України»

Показники	Абсолютні величини, тис. грн.			Структура, %			Зміни 2016 р. до 2014 року	
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	Абсолютних величин	Відхилення
1. Відстрочені податкові зобов'язання	3208	0	596	5,16	0	0,78	-2612	-81,42
2. Довгострокові кредити банків	58988	82943	75362	94,84	100	99,19	+16374	+27,76
Разом довгострокових зобов'язань	62196	82943	75977	100	100	100	+13781	+22,16

Загальні обсяги довгострокових зобов'язань мають неоднозначну тенденцію. У 2015 році порівняно з 2014 зросли на 33,36% (+20 747 тис.грн.) за рахунок збільшення довгострокових кредитів банків на 40,61%

(+23 955 тис.грн.), проте вже в 2016 році вони скоротились порівняно з 2015 роком на 8,40%, знову ж таки за рахунок зменшення довгострокових кредитів банків на 9,14% (-7 581 тис.грн.). В загальному за досліджуваний період довгострокові зобов'язання збільшилися на 22,16% (+13 781 тис.грн.). З табл. 2 ми бачимо, що найбільшу частку у структурі поточних зобов'язань НАК «Надра України» у 2016 році займає поточна кредиторська заборгованість – 83,61%, обсяги якої протягом трьох років постійно збільшувались.

У 2015 році порівняно з 2014 роком обсяги її зросли на 63,31% (з 57 029 тис. грн. до 93 134 тис. грн.), що позначилось на її частці в поточних зобов'язаннях разом на 13,84% (з 57,01% до 70,85%). У 2016 році порівняно з 2015 роком обсяги кредиторської заборгованості знову зросли на 79,96% (з 93 134 тис. грн. до 167 604 тис. грн.), частка якої в загальній структурі поточних зобов'язань збільшилась на 12,76% (з 70,85% до 83,61%). Протягом трьох років поточна кредиторська заборгованість збільшилась на 193,89%, або на 110 575 тис. грн., що є негативною тенденцією для НАК «Надра України».

На другому місці в структурі поточних зобов'язань, з часткою 16,17%, знаходяться інші поточні зобов'язання. Їх частка протягом досліджуваного періоду збільшилась з 6,25% до 16,17%. У 2015 році порівняно з 2014 роком їх обсяги зменшились на 13,25% (з 6 251 тис. грн. до 5 423 тис. грн.), що також вплинуло на їх частку у поточних зобов'язаннях разом, а саме зменшилась на 2,12% (з 6,25% до 4,13%). Проте в 2016 році обсяги поточних зобов'язань збільшилися порівняно з 2015 роком в 6 разів (з 5 423 тис. грн. до 32 405 тис. грн.) і їх частка зросла на 12,04% (з 4,13% до 16,17%). Загалом, з 2014 до 2016 року обсяги збільшилися в 5 разів, або на 26 154 тис. грн.

Найменшу частку в поточних зобов'язаннях разом займають поточні зобов'язання – 0,22%, які протягом трьох років постійно скорочувались. У 2015 році поточні зобов'язання порівняно з 2014 роком зазнали незначного

скорочення – на 3,15% (з 2 185 тис. грн. до 2 256 тис. грн.), проте вже в 2016 році становили 446 тис. грн., що на 79,59% менше, ніж в 2015 році.

Таблиця 3

Аналіз структури та динаміки поточних зобов'язань НАК «Надра України»

Показники	Абсолютні величини, тис. грн.			Структура, %			Зміни 2016 р. до 2014 року	
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	Абсолютних величин	Відхилення
1. Короткострокові кредити банків	34490	30714	-	34,48	23,36		-34490	-100,00
2. Поточна кредиторська заборгованість:	57029	93134	167604	57,01	70,85	83,61	+110575	+193,89
2.1. За довгостроковими зобов'язаннями	-	40951	159360	-	31,15	79,50	+159360	+100,00
2.2. За товари, роботи, послуги	13416	6937	3480	13,41	5,28	1,74	-9936	-74,06
2.3. За розрахунками з бюджетом	287	247	69	0,29	0,19	0,03	-218	-75,96
2.4. За розрахунками зі страхування	795	726	162	0,79	0,55	0,08	-633	-79,62
2.5. За розрахунками з оплати праці	1587	2871	887	1,59	2,18	0,44	-700	-44,12
2.6. За одержаними авансами	40944	41402	3646	40,93	31,49	1,82	-37298	-91,10
3. Поточні зобов'язання	2256	2185	446	2,26	1,66	0,22	-1810	-80,23
4. Інші поточні зобов'язання	6251	5423	32405	6,25	4,13	16,17	+26154	+418,39
Разом поточних зобов'язань	100026	131456	200455	100	100	100	+100429	+100,40

Короткострокові кредити банків у 2016 році – відсутні, проте в 2015 та 2014 роках займали значне місце в структурі поточних зобов'язань, їх частка складала 23,36% та 34,48% відповідно. Проведені розрахунки в табл. 2 свідчать, що на НАК «Надра України» загальні обсяги поточних зобов'язань у 2016 році теж збільшилися в два рази порівняно з 2014 роком, головним чином за рахунок зростання поточної кредиторської

заборгованості, саме яка займає найбільшу питому вагу (83,61%) у структурі поточних зобов'язань.

Показники капіталу НАК «Надра України» за 2014-2016 рр. наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Показники капіталу НАК «Надра України» за 2014-2016 рр.

Показник	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення
Власний капітал, тис. грн.	222136	177365	84897	-137239
Залучений капітал, тис. грн.	162222	214399	276432	114210
Капітал, тис. грн.	384358	391764	361329	-23029
Чистий прибуток, тис. грн.	34019	-45564	-92486	-126505
Рентабельність власного капіталу, %	15,31	-25,69	-108,94	-124,25
Рентабельність залученого капіталу, %	20,97	-21,25	-33,46	-54,43
Рентабельність капіталу, %	8,85	-11,63	-25,60	-34,45
Δ Рентабельність капіталу за рахунок зміни обсягу капіталу, %	x	-20,71	-11,98	-32,68
Δ Рентабельність капіталу за рахунок зміни фінансових результатів, %	x	0,22	-1,99	-1,76
Δ Рентабельність капіталу, %	x	-20,48	-13,97	-8,85

Проведемо факторний аналіз рентабельності капіталу підприємства:

$$\Delta P_{кк} = K1/\Phi P0 * 100\% - K0/\Phi P0 * 100\%$$

$$\Delta P_{кфр} = K1/\Phi P1 * 100\% - K1/\Phi P0 * 100\%$$

Загалом спостерігалось скорочення рівня рентабельності складових капіталу та капіталу загалом НАК «Надра України», зокрема, рентабельність власного капіталу зменшилася на 124,25% і в 2016 році на 1 грн. власного капіталу припадало 1,09 грн. збитку, на 1 грн. залученого капіталу 0,33 грн. збитку, на 1 грн. капіталу загалом -0,26 грн., отже, залучення капіталу було більш ефективним на підприємстві ніж використання власного капіталу за рівнем рентабельності, в той же час слід відмітити негативні тенденції отримання непокритого збитку в 2015-2016 рр., що негативно вплинуло на фінансовий стан НАК «Надра України».

За результатом факторного аналізу рентабельності капіталу НАК «Надра України» за 2014-2015 рр. встановлено зменшення її величини на

20,48%, при цьому провідну роль в цьому відіграла зміна обсягу капіталу (зменшення на 20,71%), а зміна фінансових результатів призвела до росту рентабельності капіталу на 0,22%, в той же час в 2015-2016 рр. загальний обсяг рентабельності капіталу зменшився на 13,97%, в тому числі фактори діяли відповідно одно направлено - зміна капіталу призвела до скорочення обсягу рентабельності капіталу на 11,98%, а чистого прибутку – на 1,99%. Найбільше вплив на рівень рентабельності капіталу чинив саме абсолютний розмір капіталу.

Динаміка складових ефекту фінансового важеля НАК «Надра України» за 2015-2016. наведено на табл. 5.

Таблиця 5

Динаміка складових ефекту фінансового важеля НАК «Надра України» за 2015-2016 рр.

Показники	2015	2016
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18
Чистий прибуток підприємства	-45564	-92486
Баланс підприємства на початок періоду	384358	391764
Коефіцієнт валової рентабельності активів	0,19	0,09
Диференціал фінансового левериджу	-0,13	-0,24
Ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу	0,22	0,22
Середня сума залученого капіталу	188311	245416
Середня сума власного капіталу	199751	131131
Ефект фінансового левериджу	-0,02	-0,20

Як бачимо з таблиці 5, ефект фінансового важеля в 2015 році був -0,02 та склав -0,2 в 2016 році. Від'ємне значення показника було зумовлене тим, що коефіцієнт валової рентабельності активів був меншим за ставки відсотку за кредит. Виходячи з від'ємної динаміки фінансового важеля, проблема подолання збитковості може бути вирішена за рахунок зміни структури капіталу або значного підвищення рентабельності капіталу, що є більш складнішим в умовах жорсткої конкуренції.

На підприємстві було спрогнозовано, що в 2017-2020 рр. буде покращення фінансового стану, зокрема, в частині покриття непокритих збитків та росту обсягів діяльності, що наведено в таблиці. Фінансовий відділ передбачає наступні показники власного капіталу за реалістичного сценарію розвитку підприємства.

Прогнозування рівня рентабельності власного капіталу на основі методу оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) НАК «Надра України» наведено на табл. 6.

Таблиця 6

Прогнозування рівня рентабельності власного капіталу НАК «Надра України»

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Власний капітал, тис. грн.	222136	177365	84897	89001	92032	95043	98045
Чистий прибуток, тис. грн.	34019	-45564	-92486	-43433	-10221	13442	18655
Рентабельність власного капіталу, %	15,31	-25,69	-108,94	-48,80	-11,11	14,14	19,03
Δ Рентабельність власного капіталу за рахунок зміни обсягу капіталу, %		-35,83	-26,46	57,78	37,32	25,71	5,48
Δ Рентабельність власного капіталу за рахунок зміни фінансових результатів, %		-5,18	-56,79	2,36	0,38	-0,46	-0,60
Δ Рентабельність власного капіталу, %		-41,00	-83,25	60,14	37,69	25,25	4,88

Використавши метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу), встановлено, що за умови росту величини власного капіталу до 98045 тис. грн. до 2019 року і відповідної нормалізації фінансового стану в частині отримання чистого прибутку в розмірі 18655 тис. грн. до 2019 року буде спостерігатися додатне значення рентабельності власного капіталу в 2018-2019 рр., зокрема, найбільший вплив на це буде здійснювати саме величина власного капіталу, тому ефективне управління ним є одним з провідних напрямків фінансової діяльності НАК «Надра України».

За результатом факторного аналізу встановлено, що найбільше на рентабельність власного капіталу власне впливала величина власного капіталу, що в 2014-2015 рр. призвела до зменшення рентабельності власного капіталу НАК «Надра України» на 35,83%, при цьому зміна фінансових результатів призвела до скорочення рівня даного показника на 5.18%, в той же час в 2015-2016 році дані показники відповідно вклади - 26,46 % і -56,79%, а проведене прогнозування динаміки зміни рівня рентабельності власного капіталу на 2016-2019 роки засвідчило врівноваження впливу показників на рівень рентабельності власного капіталу та отримання ним додатного значення.

Важливу роль в оптимізації рівня капіталу відіграє розрахунок оптимальності структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості та максимізації ефекту фінансового левериджу для НАК «Надра України», що буде проведено в таблиці :

$$WACC = k_d \times (1 - T) \times \frac{D}{E + D} + k_e \times \frac{E}{E + D}$$

k_d - ринкова ставка по використуваному компанією позикового капіталу,%;

T - ставка податку на прибуток, частки од .;

D - сума позикового капіталу компанії, грн.;

E - сума власного капіталу компанії, грн.;

k_e - ринкова (необхідна) ставка прибутковості власного капіталу компанії,%.

Рівень вартості позикового капіталу обрано на рівні ставки кредитування в 2016 році, а рівень вартості власного капіталу, оскільки в 2015-2016 рр. було отримано непокритий збиток, обрано на рівні рентабельності власного капіталу за валовий прибутком – 32719/84897*100%). Розрахунок оптимальності структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості та максимізації ефекту фінансового левериджу для НАК «Надра України» за даними 2016 року наведено в табл. 7.

Розрахунок оптимальності структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості та максимізації ефекту фінансового левериджу для НАК «Надра України»

Показник	Частка власного капіталу, %								
	10	20	30	40	50	60	70	80	90
Капітал, разом, тис. грн.	361329	361329	361329	361329	361329	361329	361329	361329	361329
Власний капітал, тис. грн.	36132,9	72265,8	108399	144532	180665	216797	252930	289063	325196
Позиковий капітал, тис. грн.	325196	289063	252930	216797	180665	144532	108399	72266	36133
Ставка відсотка за позики	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18
Валовий прибуток, тис. грн.	32719	32719	32719	32719	32719	32719	32719	32719	32719
Коефіцієнт валової рентабельності активів	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1	9,1
РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО ВАЖЕЛЯ	-0,01	-0,03	-0,05	-0,07	-0,11	-0,16	-0,25	-0,42	-0,95
Податковий коректор	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82
Рівень ставки за кредит з урахуванням податку	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804
Вартість капіталу:									
Власного капіталу	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39
Позикового капіталу	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804	0,1804
СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНА ВАРТІСТЬ КАПІТАЛУ	0,20	0,22	0,24	0,26	0,28	0,30	0,32	0,34	0,36

Оцінка рівня фінансового левериджу НАК «Надра України» з 10% власного капіталу до 90% власного капіталу засвідчила динамічне зростання рівня фінансового ризику управління підприємством.

Критичні значення в 0% будь-якого капіталу не обрано, оскільки в господарській діяльності будь-якої фірми дана ситуація практично неможлива. Загалом проведений аналіз середньозваженої вартості капіталу НАК «Надра України» з розподілом структури капіталу від 10 % до 90% власного капіталу дозволив встановити, що мінімальний рівень середньозваженої вартості капіталу буде на рівні 20% при співвідношення власного до залученого капіталу «10%/90», а максимальна середньозважена вартість капіталу буде на рівні 36% при співвідношення власного до залученого капіталу «90%/10», тобто для базового підприємства НАК «Надра України» в рамках політики оптимізації структури капіталу доцільно максимально скорочувати рівень власного капіталу для зменшення середньозваженої вартості залучення капіталу, в той же час це несе певні ризики фінансової стійкості та автономії НАК «Надра України». Дієвим засобом усунення даного ризику буде переведення діяльності НАК «Надра України» на прибуткове функціонування і за рахунок отриманого прибутку створення об'єктивних економічних передумов для покриття фінансових ризиків.

Висновки. Отже, управління акціонерним капіталом підприємства має на меті забезпечення сталості функціонування підприємства і оптимального рівня ризику для забезпечення нормального функціонування за рахунок як власного, так і залученого капіталу. Управління капіталом доцільно проводити за критеріями вартості та ризику.

Література

1. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. Знання, 2007. – 668 с.

2. Савчук В.П. Финансовая диагностика и мониторинг деятельности предприятия: практические подходы и технологии: Науч. пос. – К.: Высшая шк., 2004. – 343 с.
3. Скриньковський Р. М. Діагностика фінансового стану підприємства з метою попередження кризи та ідентифікації банкрутства [Електронний ресурс] / Р. М. Скриньковський, Ж. В. Семчук, Ю. Я. Візник, Х. І. Горічко // Бізнес Інформ. - 2016. - № 2. - С. 165-172.
4. Стегней М. І. Наукові підходи до комплексної оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / М. І. Стегней, О. П. Бабій, Е. Г. Бисага, М. І. Паук // Бізнес-навігатор. - 2011. - № 2. - С. 101-105.
5. Стоянова Е С., Быкова Е.В., Бланк И.А. Управление оборотным капиталом. – М.: Изд-во «Перспектива», 2006. – 128 с.